

УДК 338.48+908]:37

**Михайлов В.В., к.і.н., ст. викл., Мельник О.О., к.і.н., доц.
Щербакова Н.В., к.філос.н., ст. викл., Зімонова О.В., ст. викл.**
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. В статті проаналізовано теоретичні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери. Здійснюється огляд теоретичних питань по застосуванню історичного краєзнавства у навчально-виховному процесі у закладах вищої освіти.

Ключові слова: туристична сфера, підготовка фахівців, компетентність, заклади вищої освіти, історичне краєзнавство.

Постановка проблеми. Інфраструктура туристичної галузі з кожним роком зростає, розширюється та вдосконалюється. Кількість туристичних фірм та агенцій збільшується, між ними точиться жорстка боротьба за споживача відповідних послуг. Однак значення туризму не обмежується тільки економічними вигодами. Туристична індустрія сьогодні це одна з найбільш активних форм спілкування людей, що сприяє встановленню і розширенню культурних зв'язків, зміцненню співробітництва та дружби між народами і державами.

Нині туристів все більше притягає культурна та просвітницька діяльність на базі археологічних, етнографічних, історичних та архітектурних пам'ятників. Значної привабливості набуває історико-культурний сегмент туристичного ринку.

Історико-культурний туризм – це різновид туризму, метою якого є відвідування місцевості, пов'язаної з історичною спадщиною. Він не тільки приносить прибуток регіону, але й дає місцевому населенню підставу пишатись своєю унікальною спадщиною і можливість ділитися нею з туристами. Якщо суспільство буде це враховувати, то зможе створити систему раціонального використання унікальних ресурсів для туризму. Цей вид туризму знайомить з культурно-історичними пам'ятками, цінностями, традиціями, а також сукупністю характерних елементів матеріального та духовного життя націй, народів, етносів, які проживають на певній території, у історико-хронологічних рамках [4, с.77].

Відповідно на сучасному етапі розвиток сфери послуг ставить питання про якість обслуговування туристів, яка може бути забезпечена на основі професійної підготовки фахівців даної галузі. В умовах розвитку новітньої моделі туризму однією з головних проблем є необхідність формування систе-

ми історико-краєзнавчих знань для отримання працівником туристського профілю істотної інформації в галузі історії держави її окремих регіонів та рідного краю зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку туризму в економіко-географічному аспекті, який передбачає дослідження понять, структури, територіальної локалізації туристичних об'єктів присвятили свої праці Ю.А. Веденін, О.В. Гідбут, Ю.М. Лобанов, В.С. Преображенський. Природний потенціал і туристична місткість розглянуті у роботах А.І. Єльчанінова, В.К. Броннікової, М.Г. Ігнатенка, М.С. Нижника.

Особливості розвитку територіально-рекреаційних комплексів досліджували вчені М.І. Долішній, Л.М. Корецький, О.І. Шаблій, О.О. Бейдик [2]. Питання професійної підготовки фахівців туристичної сфери порушені у наукових розробках Н.І. Закордонець [5], В.К. Федорченко [10], С. Г. Літовка-Деменіної [6] та інших.

Узагальнення наукових праць зазначених авторів приводить до висновку, що основна увага в дослідженнях приділена здебільшого питанням економіки, територіального розміщення, організації та функціонування об'єктів туризму. Разом з тим проблематика використання історичного краєзнавства для підготовки фахівців туристичної галузі на сьогоднішньому етапі є малодослідженою.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення та обґрунтування основних форм і методів історико-краєзнавчої діяльності для формування професійної компетентності студентів закладів вищої освіти як фахівців у сфері туризму.

Виклад основного матеріалу досліджень. Професійна підготовка фахівців для туризму стала предметом спеціального науково-педагогічного пошуку, однак при цьому не враховано особливості предмета та продукту професійної діяльності окремих спеціалістів у цій галузі, зокрема екскурсознавців, специфіка діяльності яких характеризується: зростанням ролі комунікативної культури; різними моделями організації діяльності (екскурсійної, виховної, управлінської, маркетингової, науково-педагогічної, організаційної); зростанням ролі соціокультурної компоненти у виконанні трудових функцій; значущістю елементів творчості в характері праці; необхідністю інтегрованого ґрунтового оволодіння основами наук, техніки, технологій для створення екскурсійного продукту [7, с. 6-7].

Аналіз різних підходів до сутнісного наповнення поняття «професійна компетентність» дає можливість трактувати його як інтегративну якість особистості, що включає в себе готовність і здатність людини до здійснення професійної діяльності на основі наявних знань, умінь, навичок і професійно-особистісних якостей. Професійна компетентність визначається як певний інтелектуальний, мотиваційний та психічний стан, що дозволяє діяти самостійно та відповідально, як здатність і вміння людини виконувати певні професійні функції [3, с. 89].

Увага до проблем «малої історії» сьогодні зумовлена тим, що українське краєзнавство вже оформилось в окремих напрям історичної науки та гуманітаристики в цілому, тому має великий професійний потенціал та можливості для співпраці з туристичною галуззю. У сучасних умовах осмислити, наприклад, масштаби героїзму солдат у Другій світовій війні без дослідження локальних місць пам'яті, близьких і болючих для місцевих жителів, дуже складно [1, с. 104].

Поєднуючи розвиток вітчизняного туризму з запитамі суспільства і сучасними тенденціями історичних досліджень у Європі та світі, варто звернути увагу на потребу міждисциплінарного вивчення такого суспільного феномену як історична пам'ять. Досліджуючи розвиток туризму важливо розуміти, що в якості більшості культурних об'єктів пропонуються саме історичні місця пам'яті, які є складовими культурного ландшафту певного регіону [8, с. 337-339].

У пам'яті регіонального рівня вшановуються події або постаті, які справили вирішальний вплив на розвиток місцевості й країни загалом та були зафіксовані у свідомості населення.

Основою появи регіональних пам'ятних місць є самоідентифікація населення як частки певної території, регіону. Знання про минуле регіону передаються від покоління до покоління і з плином часу обростають міфами. У такий спосіб досягнення або трагічні сторінки регіону фіксуються у місцях пам'яті [9, с. 337-338].

Експериментальні дослідження та аналіз методичної літератури показали, що в педагогіці напрацьований певний об'єм теоретичного і емпіричного матеріалів з проблеми історичного краєзнавства та його використання в навчальному процесі.

В той же час ще залишаються не дослідженими комплекси педагогічних умов успішного використання історичного краєзнавства, використання яких дає позитивний ефект в професійному навчанні майбутніх фахівців туристського бізнесу.

Ефективними формами організації навчального процесу студентів для вивчення краю є лекція, семінар, архівна і музейна практики, екскурсійна та туристично-експедиційна діяльність.

Лекція як основна форма проведення навчальних занять у вищій школі, призначена для засвоєння теоретичного матеріалу.

На *семінарському занятті* викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами реферати, їх виступи, активність у дискусії, уміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо. Семінарські заняття сприяють глибокому засвоєнню студентами теоретичних проблем, оволодінню науковим апаратом, формуванню у них навичок ораторського мистецтва, уміння аргументувати свої судження, вести наукову полеміку, за-

хищати і обстоювати свою думку, зважаючи на думку іншої людини, вчать толерантності.

Архівна практика дає можливість розкрити таємничий світ далекого минулого, розплутати складні справи, воскресити забуті імена. Сучасний дослідник може внести багато уточнень, змін і в уже висвітлені проблеми, які розглядалися поверхово або упереджено, коли окремі документи свідомо не враховувалися. Документи знаходяться у державних центральних, обласних, міських та районних архівах, архівних зібраннях музеїв, бібліотек, місцевих товариств охорони пам'яток історії та культури. Разом з тим, слід зауважити, що архівна практика потребує великих витрат часу та пов'язана із значними організаційними труднощами. Даний вид діяльності притаманний більше для науково-історичних краєзнавчих досліджень.

Музейна практика заснована на матеріалах краєзнавчих і інших видів музеїв і надає майже необмежені можливості для історичного краєзнавства: збір матеріалів, оформлення експозицій, проведення екскурсій самими студентами, що робить заняття цікавими, змістовними, реалізує зв'язок теорії з практикою.

Екскурсійна діяльність – одна із складових частин комплексного наочного вивчення краю. Під час екскурсії людина поповнює свої знання, пізнає за допомогою екскурсовода навколишній світ, наближає до себе предмети вивчення.

Екскурсія це цілеспрямований та запрограмований наочний процес пізнання особистістю оточуючого світу, побудований на поєднанні зорових, слухових та інших вражень, який проходить під керівництвом кваліфікованого фахівця екскурсовода. Екскурсія спрямована на ознайомлення туристів з екскурсійними об'єктами, тривалістю до 24 годин, з обов'язковим супроводом екскурсовода, проходить по заздалегідь затвердженому маршруту.

Тематично екскурсії поділяються на історичні, виробничі, природознавчі (екологічні), мистецтвознавчі, літературні, архітектурно-містобудівні, релігійні. За своїм змістом історичні екскурсії розподіляються на такі підгрупи: історико-краєзнавчі, археологічні, етнографічні, військово-історичні, історико-біографічні, екскурсії в історичні музеї [6, с. 95].

Туристично-експедиційна діяльність надає хорошу підготовку і можливість отримати краєзнавчі матеріали під час походів. При проведенні туристично-експедиційних досліджень використовуються наступні методи організації творчої діяльності студентів:

- ✓ аналіз історичних подій, їх достовірності, уявна реконструкція через сучасне сприйняття дійсності, аналіз справжніх документів (довідки, архівні документи, фотографії, накази, газетні публікації), розповідей очевидців, дослідження мемуарної і документально-хронікальної літератури;

- ✓ класифікація оглянутих об'єктів, наприклад пам'ятників, за різними ознаками: архітектурними, хронологічними, культурологічними тощо; результатом класифікації є створення зведеного каталогу;
- ✓ інтерпретація і оцінка історичних подій;
- ✓ складання студентами, з врахуванням їх посадово-ролевої діяльності в експедиції, розділів письмового туристично-краєзнавчого звіту за результатами дослідницької діяльності в експедиції [6, с. 98].

Розглядаючи складові педагогічної технології, можна стверджувати, що формування історико-краєзнавчої компетенції у студентів активізується тоді, коли реалізуються наступні умови:

- ✓ навчальний процес забезпечений необхідними інформаційними засобами, розробкою диференційованих завдань для активного засвоєння історичного краєзнавства;
- ✓ заняття наповнені змістовним матеріалом і проводяться на експозиційно-фондовій базі музею, а також на вулицях міста або району;
- ✓ студенти зацікавлені цінностями історичного краєзнавства і освоюють їх в активній пізнавальній і практичній діяльності;
- ✓ викладачі самі професійно компетентні [10, с. 241].

Доведено, що підготовка фахівців сфери туризму у вищій школі має реалізовуватися не тільки на управлінсько-економічній базі, але й на гуманітарній основі, гарантувати одержання студентами, крім професійних знань у галузі організації туристичного бізнесу, також гуманітарні знання з історичного краєзнавства.

Висновки. Вивчення історії рідного краю, набуття знань про традиції та національні особливості свого регіону безумовно підвищує професійний рівень та конкурентоздатність майбутнього менеджера з туризму, туропера-тора та екскурсовода.

Отже, знання та розуміння історії, ключових подій, персоналій, місць пам'яті є одним із ключових показників фаховості спеціаліста сфери туристичних послуг. Історичне краєзнавство акцентує увагу на вивченні та популяризації історичних подій, пам'яток історії та культури, видатних історичних постатей конкретної місцевості.

Тому у практичній діяльності воно виявляється у вивченні історії міст і сіл, підприємств, господарств, установ, родоводів, життя і творчості визначних земляків, важливих місцевих історичних подій, активній участі студентів в регіональному музейному будівництві, охороні пам'яток історії та культури, природи, туризмі, екскурсійній справі. Знання історії певного краю дають можливість показати його регіональну ідентичність, яка у свою чергу є одним із різновидів колективної ідентичності. Для фахівця сфери туристичних послуг історичне краєзнавство є ефективним професійним інструментарієм та засобом прилучення суспільства до історико-культурної спадщини, просвітницької роботи.

Список використаних джерел

1. Баглай О. Міжкультурна складова професійної підготовки фахівця туристичної сфери. *Молодь і ринок*. 2019. № 3. С. 102-107.
2. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2001. 395 с.
3. Горбань С.І. Професійна компетентність фахівців: сутність та структура. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. № 45. С. 87-93.
4. Донцов О. О., Трюхан М. О. Історико-культурна спадщина – чинник структурних змін та розвитку туристичної галузі. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2009. № 10. С. 76-80.
5. Закордонець Н. І. Теоретичні аспекти аналізу проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму. *Економіка. Управління. Інновації*. 2011. № 1. С.59-65.
6. Літовка-Деменіна С. Г. Сучасний стан підготовки майбутнього фахівця сфери туризму до екскурсійної діяльності: теоретико-методологічний аспект. *Теоретична і дидактична філологія*. 2017. №. 24. С. 93-102.
7. Матвеева Г. Професійна підготовка майбутніх екскурсоводів у вищих навчальних закладах туристичної галузі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2015. 21 с.
8. Скубій, І. В. Історичні місця пам'яті та розвиток туризму: до проблеми вивчення потенціалу туристичного бізнесу в Україні. *Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Черкаси, 2018. С. 337-339.*
9. Скубій, І. В. Туристичний потенціал місць історичної пам'яті в Україні. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2017. №188. С. 162-169.
10. Федорченко В.К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму : монографія. Київ: Слово, 2004. 465 с.

Mykhailov V.V., Melnyk O.O., Shcherbakova N.V., Zimonova O.V. Historical study of local lore as a means of formation of the professional competences of the specialists of the tourist industry.

Summary. The theoretical aspects of the professional training of the future specialists of the tourist industry were analyzed in the article. The review of theoretical questions of bringing in of historical study of local lore is carried out in an study in higher educational establishments.

Key words: tourist industry, training of specialists, competence, establishments of higher education, historical study of local lore.